

Çocuk İstismarı ve İhmalini Anlamak: Ekolojik Bir Yaklaşım

Understanding Child Abuse and Neglect: An Ecological Approach

Tuğba TÜRKKAN¹, Hatice ODACI², Kenan BÜLBÜL³

¹ Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, turkkan83@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1864-0359

² Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, hatodaci@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2080-6269

³ Doktora Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü, k_bulbul@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7527-6082

Başvuru: 26.12.2020
Kabul: 26.03.2021

Atıf:
Türkkan, T., Odacı, H. ve Bülbül, K. (2021). Çocuk istismarı ve ihmalini anlamak: ekolojik bir yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 709-728. DOI: 10.33417/tsh.847467

ÖZET

Çocuk istismarı ve ihmali, özellikle son yıllarda ruh sağlığı alanında çalışan profesyoneller için bir endişe kaynağı olmuştur. İlgili literatürde çocuk istismarını anlamak, istismara yol açan risk faktörlerini tanımlamak ve çocuğa yönelik istismarı önlemek için çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Ne yazık ki, bu yaklaşımların genellikle çocuk istismarı gibi karmaşık bir sosyal sorunu anlamak ve ortadan kaldırmak için yetersiz kaldığı görülmektedir. Son yıllarda, çocuk istismarının etiyojisi ve süreçlerini açıklamak üzere daha kapsamlı bir yaklaşım olan ekolojik modelin ilgili literatüre dahil edildiği dikkat çekmektedir. Ekolojik yaklaşıma göre çocuk istismarı, tek başına hareket eden bir etkinin değil, çok sayıda faktörün etkileşimi sonucunda meydana gelir. İstismara yönelik araştırma ve uygulamaları yürütmek için sistematik bir çerçeve sağlayan bu model, çocuk istismarı ve ihmalini anlamaya katkı sağlayan en kapsamlı modeldir. Bu çalışmada çocuk istismarı olgusu ekolojik model çerçevesinde değerlendirilmekte ve bu kapsamda alanda çalışan uzmanlara makro, mezo ve mikro düzeyde pratik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk istismarı, çocuk ihmali, ekolojik yaklaşım, risk faktörleri, önleme

ABSTRACT

Child abuse and neglect has been a concern for professionals working in the field of mental health, especially in recent years. In the relevant literature, there are several approaches to understanding child abuse, identifying the risk factors that lead to abuse, and preventing child abuse. Unfortunately, these approaches often insufficient to understand and eliminate a complex social problem such as child abuse. According to the ecological approach, child abuse occurs as a result of the interaction of a large number of factors, not a single acting effect. This model, which provides a systematic framework for conducting research and practices on abuse, is the most comprehensive model that contributes to understanding child abuse and neglect. In this study, the phenomenon of child abuse is evaluated within the framework of an ecological model, and in this context, practical recommendations are presented to experts working in the field at the macro, mezzo and micro level.

Keywords: Child abuse, child neglect, ecological approach, risk factors, prevention

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (2018) çocuk istismarını; 18 yaş altında bulunan çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini ya da ilişkilerindeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen, fiziksel, duygusal, cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlar şeklinde tanımlamaktadır. Çocuk açısından travmatik etkileri bulunan çocuk istismarı, dünya çapında yaygın (Barth vd., 2013) ve ciddiyetle ele alınması gereken sosyal bir sorundur. Küresel olarak, 2-17 yaş arası yaklaşık 1 milyar çocuğun fiziksel, cinsel veya duygusal şiddet veya ihmal yaşadığı tahmin edilmektedir (Hillis vd., 2016). Yine, Dünya Sağlık Örgütü (2018) verilerine göre her 4 yetişkinden birinin çocukluk döneminde fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20'si ve erkeklerin %8'inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldığı, buna ek olarak dünyada her yıl 15 yaş altındaki 31000 çocuğun istismar nedeniyle yaşamını yitirdiği bildirilmektedir. 2018 yılı Türkiye çocuk istismarı raporunda da çocuk mağdur sayısı 2014 yılında 74064 iken, 2016 yılında bu sayının 83552'ye yükseldiği, genel olarak cinsel istismar mağduru çocuk sayısının %33 oranında arttığı bildirilmektedir (İmdat ve Asuma, 2018). Resmi olarak bildirilen bu veriler incelendiğinde, durumun ne kadar ciddi boyutlarda olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukluk döneminde yaşanan istismar olayları çocukların yaşam kalitesine ve ruh sağlığına ciddi zararlar vermektedir. Bu dönemde yaşanan travmatik yaşantıların, tüm gelişim alanlarında olumsuz etkilere sahip olduğunu söylemek mümkündür (Kazantzis vd., 2010; Soylu vd., 2012). Hem fiziksel hem de psikolojik açıdan çocuk büyük hasara uğramakta hatta bu olumsuz yaşantılar etkilerini yetişkinlik döneminde de göstermeye devam etmektedir (Güneş-Aslan, 2020; Zeanah ve Humphreys, 2018). Yapılan çalışmalar çocukluk çağı örselenmelerine maruz kalan çocuklarda; davranışsal ve duygusal zorluklar (Zeanah vd., 2009), dikkatsizlik veya hiperaktivite (Webb, 2013), düşük akademik performans ve okul başarısı (Thompson vd., 2012), büyüme ve motor gelişimde aksaklıklar (Roeber vd., 2012), bağlanma sorunları (Cry vd., 2010), sorunlu akran ilişkileri (Kim ve Cicchetti, 2010), yüksek düzeyde saldırganlık ve suç işleme (Thornberry vd., 2010), alkol ve madde kullanımı (İnhanlı, 2016; Jonson-Reid vd., 2012), davranış bozuklukları (Fergusson vd., 2008), kendine zarar verme ve intihar girişimi (Altan-Aytun, 2019; Gökçe-İmren vd., 2015), bilişsel çarpıtmalar (Türkkan ve Odacı, 2019), düşük benlik saygısı (Onat vd., 2016), depresyon ve anksiyete (Alpaslan, 2014; Heneghan vd., 2013), travma sonrası stres bozukluğu (Gökçe-İmren vd., 2015; Öztürk, Uzel Tanrıverdi ve Yalın Sapmaz, 2017), kişilik bozuklukları (Widom vd., 2009), dürtüsel davranışlar (Erel ve Gölge, 2015), erken yaşlarda cinsel aktivite (Wilson ve Widom, 2008), riskli cinsel davranışlar, daha az korunma ve genç yaşta hamilelik (Trickett vd., 2011) gibi çok çeşitli problemler bildirilmektedir. Bununla birlikte, alanyazında birçok araştırmacının (Mulder, 2018; Thornberry, 2009) çocuğa yönelik istismarın kuşaklar arası aktarımını vurguladığı ve istismar öyküsünün, çocuk istismarı ve ihmali açısından bir risk faktörü olduğu (Dallar Bilge vd., 2013) belirlenmiştir. Bu olumsuz sonuçlar ve yaygınlık oranları göz önüne alındığında çocuk istismarının anlaşılması, risk faktörlerinin belirlenmesi, gelecekteki müdahale ve önleme

araştırmalarının gelişimine de rehberlik edebilir. Bunun için, sorunun genel kapsamını veya bütünlüğünü gözden kaçırmadan kapsamlı bir çerçeve oluşturmak daha yararlı olabilir.

Çocuk İstismarını ve İhmalini Anlamaya Yönelik Yaklaşımlar

Çocuk istismarını açıklamaya yönelik ilk perspektif, psikiyatrik modeldir. Bu model, çocuğuna kötü muamelede bulunan ebeveynlerin bazı psikolojik özelliklerinin çocuk istismarına katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu perspektifi kullanan çalışmalar, ebeveynlerin ruh sağlığı problemlerini, genellikle istismarın tek nedeni olarak görmüştür (Miller, 1959; Woolley ve Evans, 1955). Ne yazık ki, daha sonra yapılan araştırmalar, psikiyatrik hastalıkların çocuk istismarına nadiren neden olan bir faktör olduğunu göstermiştir (Blumberg, 1974).

Çocuk istismarını anlamak için yararlanılan başka bir yaklaşım sosyolojik modeldir. Bu model, çocuk istismarını anlama, tedavi etme ve önleme konusundaki odağı istismarcı ebeveynlerin psikolojik özelliklerinden, istismarın meydana geldiği aileyi etkileyen sosyo-kültürel ortama taşır. Bu yaklaşımda, bireysel farklılıklara değil, kültürün, toplumun ve ailenin sosyal değerlerine ve sosyal örgütlenmesine odaklanılarak çocuk istismarına katkıda bulunan faktörler vurgulanır. Çocuk istismarını bu perspektiften anlamaya çalışmak, istismarın, gerçekleştiği sosyo kültürel bağlamda değerlendirilmesini gerektirir. Çocuk istismarının sosyolojik modelinde şiddete karşı kültürel tutum; yetersiz konut, işsizlik, gündüz bakım kurumlarının olmaması gibi istismarcı aileye etki eden sosyal stres; aile büyüklüğü ve istismarcı ailenin sosyal izolasyonu önemli faktörler olarak tanımlanır. Çocuk istismarının önlenmesi ve tedavisi için sosyolojik modelin önemli bir anlamı, bu tür çabaların hedefinin yalnızca istismarcı aileye değil, ailenin içinde yaşadığı sosyal çevre ve topluma yönlendirilmesidir (Parke ve Collmer, 1975).

Çocuk istismarını anlamak, tedavi etmek ve önlemek için yararlanılan diğer bir yaklaşım etkileşimsel modeldir. Bu model ebeveynlik becerilerine ve çocuğa odaklanır. Birçok araştırma çocuğu kontrol veya disipline etmek için nafile bir son çaba olarak ebeveynlerin çeşitli istismar türlerini çocuğa karşı kullanabileceğini göstermektedir. Bu durumun başlıca nedeni, ebeveynlerin disiplini sağlama ve çocuklarına uygun sosyal davranışları öğretmede yaşadığı beceri eksikliğidir ve sonuç genellikle fiziksel istismardır. Çocuk istismarına yönelik etkileşimsel yaklaşımın önemli bir yönü, bu modelin ebeveynlerin ve çocukların her ikisinin de istismar sürecinde aktif katılımcılar olarak iki yönlü bir ilişki içinde olduğunu varsaymasıdır (Lorber vd., 1984; Patterson, 1982).

Görüldüğü üzere, çocuklara kötü muameleyle ilgili ilk yaklaşımlar istismar ve ihmalin kaynağı olarak ebeveynleri görmekte ya da sosyo-kültürel ortam gibi tek faktörlü nedenlere odaklanmaktadır. Oysa çocuklara kötü muamelenin etiolojisi karmaşık ve heterojendir, tek nedenli yaklaşımlar çocuk istismarı ve ihmali anlamak ve önlemek için yeterli değildir. Riskin karmaşıklığını tam olarak ele almak için çocuk istismarı ve ihmalinin çok faktörlü modellerine ihtiyaç vardır. Bu noktada çocuk istismarını anlamak için ekolojik çerçevenin, böyle bütünleştirici bir model olduğunu söylemek mümkündür.

Ekolojik Yaklaşım Açısından Çocuk İstismarı ve İhmalı

Ekolojik modeller, çocuklara kötü muameleyi çok faktörlü, dinamik ve karmaşık bir süreç olarak görmektedir. İlk olarak, ekolojik yaklaşım, organizmanın ve çevrenin karşılıklı adaptasyonuna odaklanır. İkincisi, çevreyi topolojik olarak birbirleriyle "iç içe geçmiş" etkileşimli bir sistem kümesi olarak algılar ve sistemlerin birbirine bağlı etkileşimini, organizmanın doğrudan sosyal gerçekliği deneyimlediği bağlamı şekillendiren ana dinamik olarak görür. Üçüncüsü, "sosyal yaşanabilirlik" konusuna - çevresel "kalite" sorusuna ve bunu başarmanın yollarına odaklanır. Dördüncüsü, çocuklar ve aileler için yaşam kalitesini şekillendirmede politik, ekonomik ve demografik faktörleri göz önünde bulundurma ihtiyacını vurgular (Bronfenbrenner, 1976; Garbarino, 1977; Willems, 1975). Bu faktörler gelişimsel dinamiği üretir; bağlamdan bağımsız bir gelişme yoktur.

Ekolojik yaklaşıma göre çocuk istismarı, tek başına hareket eden bir etkinin değil, çok sayıda faktörün ürünüdür (Polansky, 1976; Parke ve Collmer, 1975). İlk olarak Bronfenbrenner (1977) tarafından önerilen ekolojik model çocuk istismarının etiolojisini açıklama çabalarında ortaya konan, hemen hemen tüm risk faktörlerini ve istismar olgusuna yönelik açıklamaları içeren dört analiz seviyesinden oluşmaktadır. Bu seviyeler mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak adlandırılır ve kronosistem adı verilen zaman faktörünün içinde yer alırlar. İç içe geçmiş bu katmaların her birinin arasında etkileşim vardır. Bu nedenle çocuk istismarını anlamak, ancak tüm katmanlar ve bu katmanların içerdiği değişkenler arasındaki etkileşimler birlikte ele alındığında mümkün olabilir (Bronfenbrenner, 1979). Mikrosistem bireyin yaşantısına doğrudan etki eden ve çocuğa yönelik kötü muamelenin gerçekleştiği aile bağlamını temsil eder. Çocuk büyüdükçe, mikrosistem kreş, okul, arkadaşlar ve öğretmen gibi diğer önemli yetişkinleri de içerecek şekilde genişler. Bu grupların veya bireylerin çocuklarla nasıl etkileşime girdikleri, onların nasıl büyüdüklerini etkileyecektir. Aile yapısı, ebeveynlerin kişilik özellikleri ve ebeveynlik stilleri mikrosistem içinde incelenmektedir. Mezosistem, çocukların kendilerini içinde buldukları farklı mikrosistemlerin etkileşimini kapsar. Özünde, bir mikrosistemler sistemidir ve bu nedenle, ev ile okul, akran grubu ile aile ve aile ve topluluk arasındaki bağlantıları içerir. Ekzosistem, aileyi içinde barındıran daha geniş sosyal sistemlerdir; yasal düzenlemeler, kitle iletişim araçları, aile ortamı, komşular ve içinde yaşanılan mahalle, ebeveynlerin iş yeri gibi resmi ya da gayri resmi sosyal yapıları temsil eder. Bu yapılar kişiyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Çocuk istismarı ile bağlantılı olarak ekzosistemi temsil edilen faktörler anne-babanın işsizliği, anne-babanın eğitim düzeyi ve düşük sosyo-ekonomik düzey, çevreden yalıtılmış bir aile yaşantısıdır. Makrosistem ise bazen yasalar ve düzenlemelerle ama sıklıkla gizli biçimde ve geniş çaplı uygulamalar ile toplumu ve bireyleri şekillendiren rolleri içeren katmandır; toplumun çocukların istismarını ve ihmalini teşvik eden kültürel değerlerini ve inanç sistemlerini temsil eder. Kronosistem, çocukların çevrelerinde hem değişimin hem de sürekliliğin etkisini gösteren faydalı zaman boyutunu ifade eder. Kronosistem, aile yapısında, adresinde, ebeveynlerin istihdam durumundaki bir değişikliği, ayrıca ekonomik döngüler ve savaşlar gibi muazzam toplum değişikliklerini içerebilir (Belsky, 1980; Bronfenbrenner, 1979; DeVylder, 2012). Sözü edilen her katman bireyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği için, herhangi bir

bireysel faktörü veya tek bir katmanı hedefleyen değişimler, istismarın önlenmesinde etkili olmamakta ancak her bir katmana yönelik çalışmalar çabaların etkililiğini artırabilmektedir (Belsky, 1980). Bu bakış açısı ile, çocuk istismarını çok boyutlu bir etkileşimin ürünü olarak açıklayan ve çocuk istismarı ile ilgili olduğu bilinen tüm faktörlerin birleştirilmesine izin veren ekolojik yaklaşımın; bu alanda gerçekleştirilen araştırma ve uygulamalara rehberlik edebilecek kapsamlı bir model olduğu söylenebilir.

Çocuk İstismarı ve İhmalinde Risk Faktörleri

Çocuk istismarı ve ihmalinin ortaya çıkmasıyla ilişkili risk faktörleri ekolojik yaklaşımın her bir seviyesinde bulunabilir. Bu faktörler çocuğun özellikleri ve aile yapısına göre farklılaştığı gibi kültürel özellikler açısından da değişiklik gösterebilir. Risk faktörlerinin bulunduğu aileler ve ortamlardaki çocukların kötü muamele görme olasılığı daha yüksektir. Çocuk istismarı ve ihmali anlamaya yönelik ekolojik yaklaşım, bağlama özgü risk faktörlerini belirlemek için bir değerlendirme aracı olarak kullanılarak çocuklar ve ailelerle çalışan profesyonellerin kötü muameleyi ve yüksek riskli durumları belirlemelerine yardımcı olabilir, bu da etkili önleme ve müdahale stratejileri ile sonuçlanabilir.

1. Bireysel Özellikler

Çocuğa İlişkin Özellikler

İlgili literatür incelendiğinde, çocuğa ilişkin bir dizi davranış ve özelliğin istismar durumuna katkıda bulunabileceği görülmektedir. Kötü muamele ile ilişkili çocuk risk faktörleri üzerine yapılan araştırmalar arasında prematürite doğum, mizaç, yaş ve cinsiyet değişkenleri bulunmaktadır (Douglas 2014; Gilbert vd., 2009; Kırbaç, 2017; Sofuoğlu ve Nalbantçılar, 2018; Türkmen vd., 2017). Retrospektif araştırmalar, bebek veya çocukta prematürite, düşük doğum ağırlığı ve hastalık veya sakatlık koşulları gibi değişkenlerin, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin kalitesine olumsuz etkide bulunarak, çocuğu istismara karşı daha savunmasız hale getirdiğini öne sürmüştür (Kezer, 2014; Lynch ve Roberts, 1977). Yine yapılan çalışmalar sağır ve/veya engelli çocukların, engelli olmayan akranlarına göre istismar edilme olasılığının istismarın türü, şiddeti ve sıklığı açısından üç ila dört kat daha fazla olduğunu ileri sürmektedir (Jones, Bellis, Wood vd., 2012; Stalker, Taylor vd., 2015). Zor mizaçları olan bebekler, yüksek düzeyde sinirlilik ve olumsuz ruh hali, hızlı uyarılma, uyku ve beslenme problemleri ile karakterizedir (Alexander, 2010). Zor bebekleri olan annelerin de birden fazla yaşam stresörü ve az sayıda sosyal destek sistemi olduğu durumlarda çocuğu istismar edebileceği belirtilmektedir (Goldberg, 1983). Araştırmalar ayrıca yaş ve cinsiyet faktörünün de kötü muamele riskini arttırabileceğini göstermektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016; Zastrow, 2015). Örneğin Belsky (1992) 3 yaşın altındaki çocukların, belki de fiziksel kırılganlıkları nedeniyle, ölümcül çocuk istismarı açısından risk altında olduğunu vurgulamaktadır. Yine Straus ve Gelles (1986) yeni yürümeye başlayan çocukların risk grubunda olduğunu ifade etmektedir. Agresif ve saldırgan davranışlar sergileyen, kıskırtıcı özellikleri bulunan ve yalan söyleyen çocuklarında risk

altında olduğu ifade edilmektedir (Sofuoğlu ve Nalbantçılar, 2018; Yolcuoğlu, 2010). Nitekim, yapılan bir çalışmada çocuğun davranış problemlerinin hem annelerde hem de babalarda artan istismar riskinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur (Miragoli vd., 2018). Ayrıca sosyal ilişkileri zayıf, boyun eğen, küçük yaşta cinsel olgunluğa erişen (Putnam, 2003) ve pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen çocukların da yüksek risk altında olduğu (Taner ve Gökler, 2004) vurgulanmaktadır.

Ebeveyn Özellikleri

Çocuk istismarı ve ihmali için ebeveynlere ilişkin risk faktörleri arasında çocuk istismarı ve ihmali geçmişi veya istismarın kuşaklar arası aktarımı, erken çocuk doğurma ve ebeveyn psikopatolojisi değerlendirilmektedir. Bir dizi çalışma, çocuk istismarı öyküsünün, istismar veya ihmalin sürdürülmesi için bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (Alpaslan, 2014; Can ve Beyazıt, 2018; Kim, 2009; Mulder, 2018; Özgentürk, 2014). Başka bir ifadeyle kendi çocukluklarında kötü muamele gören ebeveynlerin çocuklarına kötü muamele etme olasılığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, güvensiz bağlanma tarzına (kararsız veya kaçınma) sahip olan ebeveynlerin çocuklarını kötüye kullanma riskinin daha fazla olduğu bulunmuştur (Moncher, 1996). Özellikle genç yaşta ebeveyn olmayı, kötü muamele ile ilişkilendiren bazı çalışmalar mevcuttur (Özcan vd., 2017; Parrish vd., 2011; Pekdoğan, 2016). Örneğin Brown ve arkadaşları (1998) bir annenin doğum sırasındaki genç yaşının fiziksel istismar, cinsel istismar ve ihmali için önemli bir risk faktörü olduğunu bulmuşlardır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde ebeveyn psikopatolojisinin de bir risk faktörü olarak değerlendirildiği görülmektedir (Carmody vd., 2015; Çengel-Kültür vd. 2007; Demirci vd., 2017; Tüzer ve Akdağ, 2010). Depresyon, madde bağımlılığı, antisosyal kişilik bozukluğu çocuk istismarı ve ihmali için ebeveynlere ilişkin risk faktörleri arasındadır (Jonson-Reid vd., 2012; Özcan vd., 2017; Yolcuoğlu, 2010).

2. Mikrosistem Özellikleri

Çalışmalar, aile yapısı, yetersiz ebeveynlik becerileri, yakın partner şiddeti ve sosyal izolasyon da dahil olmak üzere çocuk istismarı ve ihmali için risk faktörleri olarak çeşitli aile özelliklerini incelemiştir. Aile ilişkilerinin tüm yönlerindeki aksamalar, kötü muamele gören çocukların ailelerinde sıklıkla görülür. Tek ebeveynli ve düşük gelirli ailelerde yaşayan çocuklar, biyolojik olmayan ebeveynleri bulunan çocuklar ve kaotik aileler için istismar ve ihmali riski artmaktadır (Berger vd., 2009; Demirci vd., 2014; Türkkkan ve Odacı, 2018). Ebeveynlik becerilerindeki eksiklikler ile çocuk istismarı ve ihmalinin sürdürülmesi arasındaki ilişkide literatürde vurgulanan risk faktörleri arasındadır. Bir dizi araştırma bu risk grubunda bulunan ebeveynlerin çocukları ile daha az etkileşime girdiği, çocuklarla ilgili uyarılara aşırı tepki verdiği ve daha az empati kurduğu, çocuklarından gerçekçi olmayan beklentileri bulunduğu ve sert disiplin şekilleri kullandıklarını belirtmektedir (Chen vd., 2010; Thomas ve Zimmer-Gembeck, 2011). Yine çok sayıda çalışma, ailelerde aile içi şiddetin ve sosyal izolasyonun çocuk istismarı ile ilişkili olduğunu bildirmiştir (Kubin Mete ve Bilge, 2018; Sheafor ve Horejsi, 2016; Zolotor vd., 2007). Bununla birlikte, gerçekleştirilen

bir dizi araştırma da stresli yaşam olaylarına maruz kalma durumu ile istismar potansiyeli arasında ilişki olduğu da belgelenmiştir (Rodriguez vd., 2017; Tucker vd., 2017) Yüksek düzeyde ebeveynlik stresinin, bakıcının ebeveynlikle ilgili zorluklarla etkili bir şekilde başa çıkma yeteneğini etkilediği ve bu durumun uygunsuz disiplin stratejilerinin kullanımının artmasına neden olabildiği düşünülmektedir (Di Blasio vd., 2017).

3. Ekzosistem Özellikleri

Ekolojik model, bireysel ve aile özelliklerinin, aileleri çevreleyen daha geniş bir topluluktan bağımsız olarak işlev görmediğini, ailenin içinde bulunduğu sosyal sistemin istismar üzerinde etkili olabileceğini vurgulamaktadır. Nitekim yoksulluk, işsizlik ve düşük sosyoekonomik durum, çocuk istismarı ve ihmali için risk faktörleri olarak rapor edilmiştir (Azizoğlu, 2009; Berger, 2004). Gil (1970), çocuklara kötü muamelenin yoksulluk ile yüksek oranda bağlantılı olduğunu bulurken, Light (1973) işsizliğin çocuk istismarı ve ihmalinin en güçlü yordayıcısı olduğunu belirlemiştir. Sosyal izolasyon, çocuklara kötü muamelede önemli bir etiyolojik risk faktörü olarak tanımlanmıştır (Tucker ve Rodriguez, 2014), ancak kötü muamelenin bir sonucu ya da nedeni olarak rolü belirsizdir (Polansky vd., 1992). Yapılan araştırmalar diğer ebeveynlerle karşılaştırıldığında, çocuğunu istismar eden ebeveynlerin daha fazla yalnızlık ve daha az sosyal destek bildirdiğini göstermektedir (Coulton vd., 2007; Pekdoğan, 2016). Sosyal ağların varlığı ve kullanımı genellikle çocuklara kötü muameleye karşı koruyucu bir faktör olarak görülmektedir.

4. Makrosistem Özellikleri

Sosyal norm ve kültürel değerler de çocuk istismarı açısından risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Gil, 1970; Krug vd., 2002; Straus, 1980). Ekolojik perspektifin varsayımlarından biri, bir toplumun yüksek düzeyde şiddeti kabul etme istekliliğinin, fiziksel çocuk istismarı gibi aile içi şiddete katkıda bulunabileceğidir (Belsky, 1980). Özellikle fiziksel disiplin ve cezanın onaylandığı toplumlarda, ebeveyn ya da çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğu disipline etmek için şiddet ya da fiziksel ceza kullanması şaşırtıcı değildir (Güneş, 2012). Yine, kültürel olarak tanımlanmış bir 'çocuk' kavramı, bakıcıların çocuk üzerindeki mülkiyeti ve fiziksel gücün meşru kullanıcıları olmaları çocuk istismarının önemli bir bileşeni gibi görünmektedir (Radbill, 1974). Ayrıca içinde yaşanılan toplumda aile destek politikalarının eksikliği, koruyucu sağlık hizmetinin bulunmaması, istismara karşı yasaların yetersiz kalması, istismar edilen çocukların tespit edilmemesi ya da bu çocuklar için bildirimde bulunulmaması gibi durumlarda çocuk istismarını arttıran faktörlerdendir (Güner vd., 2010; Kök, 2019) . Son olarak konu ile ilgili literatürde akran grubunun da çocuk istismarında bir risk faktörü olabileceği ve aile içindeki istismar veya ihmali yanı sıra, toplumda suça tanıklık etmek, bir başkasına karşı şiddete tanık olmak, zorbalığa uğramak gibi durumların da çocuğa yönelik kötü muamele biçimleri arasına dahil edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Finkelhor vd., 2009). Yapılan araştırmalarda risk faktörlerinin tek başına çocuk istismarına yol açmadığı, birlikte etkileşime girerek kötü muameleye neden olduğu belirtilmektedir

(Mulder, 2018). Bu nedenle risk faktörleri hakkında bilgi sahibi olmak, çocuk istismarı ve ihmalinin etiolojisinde içgörüyü geliştirmekle birlikte, aynı zamanda istismar ve ihmali önlemeyi amaçlayan klinik uygulamaları geliştirmek için de önemlidir.

5. Kronosistem Özellikleri

Kronosistem, zamanın sistemlerin her biri üzerindeki etkisini vurgular. Bireysel düzeyde, bir çocuk geliştikçe, bilgi ve becerileri buna bağlı olarak gelişir, bu da bir çocuğun istismar içeren bir durumdan kaçınması veya bu durumu bildirmesi için daha fazla fırsat sağlayabilir. Her istismar deneyimi, hem bireysel düzeyde hem de kronosistem içinde “modeldeki diğer düzeylerin yakın zamandaki bir mağduriyeti nasıl etkilediğini şekillendiren tarihsel bir yaşam süresi faktörü” olarak görülebilir. Yani, bir çocuk herhangi bir noktada istismara maruz kalırsa, ekosistemi içindeki sistemlerle arasındaki etkileşimleri değişebilir. İlişkiler değiştiğinde, zaman, sistemler arasındaki etkileşimleri etkileyebilir (Campbell ve diğ., 2009). Kronosistem, zaman içinde bilgi, program ve toplumsal değerlerde devam eden değişiklikleri de yansıtır. Tarih ilerledikçe ve kültürler çocuklarına ve çocuk haklarına yatırım yaptıkça, açıktır ki, çocuk istismarı ve ihmaline yönelik algı ve değerlendirmeler de değişecektir (Martinello, 2019). Diğer yandan, kronosistem içerisinde değerlendirilen yaşam olayları çocuk istismarı açısından risk oluşturabilmektedir. Boşanma, yeniden evlenme gibi aile yapısında meydana gelen değişiklikler ve ekonomik krizler bu durumlara örnek verilebilir. Nitekim araştırmalar tek ebeveynine sahip veya üvey anne ya da babası olan çocukların istismara maruz kalma olasılıklarının önemli ölçüde yüksek olduğunu bildirmektedir (Liu, 2010).

Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme

Ekolojik yaklaşım, ekolojik sistemler olarak bilinen çoklu ortamlarda çalışmanın önemini vurgular; davranışların bir bağlam içinde gerçekleştiğini belirtir ve insanlar ile etkileşimde buldukları sistemler arasındaki çift yönlü işlemleri inceler. Çünkü bu sistemlerin her biri kaçınılmaz olarak çocukların yaşamlarının her alanında birbirleriyle etkileşime girmekte ve birbirlerini etkilemektedir. Bu kapsamda ekolojik yaklaşım açısından önleme, mevzuat ve sosyal normlar gibi makro sistem özelliklerini değiştirmek için bireysel düzeydeki faaliyetlerden sistematik stratejilere ilerlemektedir. (Wurtele ve Kenny, 2012). Bu çabalar, birey, ilişki, topluluk ve kültürel bağlamlara müdahaleyi teşvik eden çalışmalara dayanmaktadır (Paslı, 2017). Bu kapsamda gerçekleştirilen faaliyetler çocukları, ebeveynleri, profesyonelleri ve genel halkı çocuk istismarı hakkında eğitmek, bireysel bilgi ve becerileri güçlendirmek ve ayrıca politikaları, yasaları ve sosyal normları etkileyerek yapılabilir (Akçe ve Doğan, 2020). Ayrıca ebeveynleri ve profesyonelleri eğitmenin ötesinde toplum temelli önleme, risk faktörleri açısından oldukça önemlidir. Bu noktada medya önemli bir bilgi kaynağı olup, kamu gündemini belirlemede önemli rol oynadığından, kamuoyunun çocuk istismarı hakkındaki algısını şekillendirmeye yardımcı olabilir. Yine, haber raporlama uygulamalarındaki değişiklikler de politika ve mevzuatı etkileme potansiyeline sahip olduğundan medya da önleme çalışmaları içerisinde yer alabilir (Kenny ve Wurtele, 2012). Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen risk alanları incelendiğinde, kötü muamelenin meydana geldiği ailelerde ele alınması gereken çok sayıda risk faktörü olduğu

görülmektedir. Ekolojik modelin farklı seviyeleri ve her seviyedeki çoklu faktörler göz önüne alındığında, herhangi bir faktör veya faktör kümesinin çocuk istismarını açıklamada ve önlemede yeterli olmadığı açıktır. Bu durum, çocuğa yönelik istismarı önleme uygulamalarında tek bir çözüm yolunun yetersiz kalacağını ve istismar olgularında ekolojik modelin farklı seviyelerinin hedeflenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ekolojik yaklaşım perspektifinde istismar olguları ile gerçekleştirilen müdahaleler, aile etkileşimleri üzerinde çalışmayı, ebeveynlerin geçmişini ve bunun davranışları üzerindeki etkisini araştırmayı, bununla birlikte sosyoekonomik yoksunluğun, sosyal izolasyonun ve kültürel normların aile üzerindeki etkilerini incelemeyi ve olumlu değişim ve gelişimi hedefler (Hamilton-Giachritsis ve Pellai, 2017; Teater, 2014). Bu kapsamda yapılan çalışmalar incelendiğinde mikrosistem düzeyindeki uygulamaların, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve istismarın nesiller arası aktarımı olmak üzere iki odak alanı olduğu görülmektedir (Liao vd., 2011; Hong vd., 2011). Nitekim yapılan çalışmalarda, pozitif ebeveyn-çocuk ilişkisinin sadece çocukların sağlıklı gelişimi açısından değil, aynı zamanda kötü muameleye karşı koruyucu bir faktör olarak da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle Türkiye’de geleneksel olarak fiziksel cezanın birincil disiplin aracı olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, ebeveynleri alternatif disiplin yöntemleri konusunda eğitmek önemli görünmektedir. Bu nedenle alanda çalışan uzmanlar, kötü muamelenin değerlendirilmesi sürecinde ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin kalitesini dikkate almalıdır. Aşırı otoriter ebeveynlik tarzı, çocuk yetiştirme uygulamalarına daha dengeli bir yaklaşım getirecek şekilde değiştirilmelidir. Bu doğrultuda uzmanların aile mikro sistemleri ile çalışırken, ebeveynlik becerilerini arttırmaya, iletişim ve problem/çatışma çözme stillerini geliştirmeye yönelik müdahalelerde bulunması yararlı olabilir. Kötü muamele uygulamalarını tekrarlayan ebeveynlik tarzlarının nesiller arası aktarımı da ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyebilmektedir, bu nedenle uygulayıcılar için bir odak noktası olmalıdır. Bu noktada aile ve okul ortamları arasındaki işbirliğini güçlendirmek etkili bir yol olabilir (Liao vd., 2011). Okul ortamı, çocukları ve ebeveynleri çocuk istismarı konusunda eğitmek için oldukça uygundur. Bununla birlikte, istismar kapsamında değerlendirilen davranışlar hakkında çocukların bilgilendirilmeleri ve herhangi bir istismar türüne maruz kaldıklarında istismarı bildirebilmeleri adına güçlendirilmeleri önemlidir. Bunu sağlamak üzere çocuklara ve gençlere kendilerini istismardan nasıl koruyacaklarını öğreten kişisel güvenlik eğitim programları verilebilir. Yapılan araştırmalar, okul ortamının çocuk istismarının önlenmesi açısından etkili bir alan olduğunu ortaya koymuştur (Çeçen-Eroğul ve Kaf-Hasırcı, 2013; Seydoğulları, 2018). Ayrıca çocuk istismarına neden olabilecek risk faktörlerine karşı doğrudan müdahale edebilecek bilgi birikimine sahip meslek elemanları sosyal hizmet uzmanlarıdır. Bu noktada henüz ülkemizde pilot aşamada olan “Okul Sosyal Hizmetinin” tüm okullarda hayata geçirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Mezosistem bağımsız ancak birbiriyle ilişkili mikrosistemlerden oluşan bir sistemdir. Bir mikrosistemdeki deneyimler ve faaliyetler, bir diğerkindeki ortamı etkileyebilir. Örneğin yapılan bir çalışmada okulda kötü performans gösteren çocukların, akademik performansı yüksek olan çocuklara kıyasla yaklaşık 5 kat daha fazla istismara maruz kaldığı belirlenmiştir (Li, 2005). Bu

kapsamda risk altındaki ailelerin belirlenerek olası olumsuz sonuçların önüne geçecek biyopsikososyal desteklerin sağlanması önem arz etmektedir (Akçe ve Doğan, 2020). Literatürde sosyal hizmetin toplum organizasyonu ve aile terapisi yöntemlerinin mezosistem içerisindeki müdahaleler arasında yer almasının uygun olacağı ifade edilmektedir (Paslı, 2017). Örneğin alanda çalışan uzmanlar çocukların ve aile üyelerinin birbirleriyle ve diğer bireylerle iletişimini güçlendirecek müdahalelerle, bireylerin sosyal yaşama uyumunu arttırmaya yönelik çalışmalar yapabilirler (Paslı, 2017). Ek olarak, istismara uğrayan çocuğun ve aile üyelerinin toplumsal yaşama katılmaları ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi amacıyla sivil toplum örgütlerinin desteği ile sosyal etkinlikler düzenlenebilir.

Ebeveynler, sosyal destek yokluğundan ya da yaşadığı yüksek stres seviyeleri nedeniyle çocuklarına kötü muamelede bulunabilirler. Çok sayıda araştırma, kötü muamelenin ebeveynlerin yaşadığı stresle olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu bildirmektedir (Rodriguez vd., 2017; Tucker vd., 2017). Bu nedenle ekzosistem düzeyindeki uygulamaların, ebeveyn stresini azaltmayı ve sosyal destek sistemlerini güçlendirmeyi hedef alan müdahaleler içermesi önemlidir. Bu doğrultuda, ebeveynlerin günlük yaşam stresleriyle başa çıkmalarına, ebeveynliğin zorluklarını ve sorumluluklarını karşılamalarına yardımcı olan destek grupları düzenlenebilir. Özellikle risk altındaki ailelerin belirlenerek destek sistemlerinden yararlandırılması ve ailelerin güçlendirilmesi kritik önemdedir.

Makrosistem seviyesi, mikrosistemdeki koşulları ve süreçleri şekillendirme potansiyeline sahip kültürel inançlar, sosyal yapılar, çeşitli fırsat ve tehlikelerden oluşur, diğer sistemler içindeki etkileşimleri etkileyebilecek sosyal, kültürel ve politik bağlamları içerir (Bronfenbrenner, 1994). Bu kapsamda erken müdahale sistemlerinin geliştirilerek koruma temelli yaklaşımların artırılması, istismar mağduru çocuklarla çalışan, çocuk istismarını önlemeye yönelik çalışmalar yapan kurumların niteliksel ve niceliksel olarak geliştirilmesi, risk faktörlerini ortaya çıkaracak çalışmaların kurumlar bazında yapılması, ulusal raporlar hazırlanarak hali hazırdaki durumun ortaya konması gerekmektedir (Akçe ve Doğan, 2020). Makro düzeydeki uygulamalar toplum yapısını, toplumsal değişimi de hedef alır (Hong ve Eamon, 2009). Çocuk istismarının olumsuz sonuçlarına ilişkin kamuoyunun farkındalığının olmaması ve çocuğa uygulanan kötü muamelenin ciddi bir sosyal sorun olarak tanınmaması, yalnızca konuya karşı ilgisizliğe yol açmakla kalmaz, aynı zamanda halkın kötü muameleyle toleransını ve kabulünü de artırır (Liao, 2011). Bu kapsamda hükümetler, çocuk korumaya yönelik önleme ve farkındalık programlarının kapsamını artırmak için sektörler arası işbirliği kurarak potansiyel riskleri ve istismardan etkilenen çocuk sayısını azaltabilir. Yine, toplumsal farkındalığın artırılması ve istismarın önlenmesi için yazılı ve görsel basın aracılığıyla çeşitli programlar ve kampanyalar düzenlenerek, konuya dikkat çekilmesi yararlı olabilir.

SONUÇ

Çocuk istismarının ve ihmalinin ekolojik yaklaşım açısından ele alınması, çocuğa yönelik kötü muamelenin tanımlanması, risk faktörlerin belirlenmesi ve önleme çalışmaları açısından geniş bir

perspektif sunmaktadır. Ekolojik yaklaşıma dayalı önleme stratejileri, sadece çocuk istismarı sorununun ortaya çıktığı birey ve aileler düzeyinde değil, aynı zamanda tüm ailelerin yaşadığı toplumsal bağlamda soruna müdahale etmeyi içermektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisini değerlendirmek, uzun zamandır sosyal hizmet uygulamasının bir parçası olmuştur, ancak ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesi üzerinde çevresel faktörlerin etkisine önem vermesi ekolojik yaklaşımın mesleki uygulamada önemli bir avantajıdır. Ekolojik yaklaşım çocuk istismarı ve ihmali değerlendirirken tüm seviyelerin önemli olduğunu ve kapsamlı bir değerlendirme için her bir seviyenin incelenmesi gerektiğini vurgular. Bireysel bir vaka düzeyinde ekolojik modeli kullanmak, kötüye kullanıma yol açabilecek farklı faktörlerin etkileşimini anlamak ve önemli faktörlerin gözden kaçırılmamasını sağlamak için yararlı bir çerçeve sağlayabilir, ekzosistem veya makrosistem seviyelerindeki faktörlerin araştırılması yoluyla çocukları korumak için gerekli stratejik düzenlemelere de katkı sunabilir. Ekolojik model, çocuk koruma uygulamaları açısından önemli bir etkiye sahiptir, çünkü kötüye kullanımı önlemek için tek bir faktöre odaklanan çözümler, istismarı önlemede yetersiz kalacaktır. Kişiyi ve onu çevreleyen sosyokültürel sistemlerin etkileşimini vurgulayan bu dinamik yaklaşım, bütünleştirici bir bakış açısı ile her bir seviyenin risk ve fırsatlar açısından değerlendirmesine imkân vererek, etkili ve birden fazla sosyal hizmet müdahalesinin geliştirilmesine izin verir. Sonuç olarak, ekolojik yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilecek değerlendirme ve müdahalelerin, istismar vakalarına cevap niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç Ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi [ASUMA] ve Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Merkezi [İMDAT]. (2018). Türkiye'de Çocuk İstismarı (Rapor No.2). URL: <http://imdat.org/wpcontent/uploads/2018/05/RAPOR-%C3%87OCUK-%C4%B0ST%C4%B0SMARItam.pdf>
- Akçe, D., ve Doğan, H. (2020). Cinsel istismara maruz kalmış çocuklar üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 12-20.
- Alexander R. (2010). Prevention of physical abuse-approaches and evidence. The International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect (ISPCAN). Special Report 2010.
- Alpaslan, A.H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.

- Altan-Aytun, Ö. (2019). Kendine zarar verme davranışı: Özellikleri, işlevleri ve travmatik yaşantılar, çocukluk örselenmeleri, kişilik özellikleri ve baş etme tutumlarının rolü. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Azizoğlu M. (2009). Lise ergenlerinde duygusal istismarın başarıya etkisi. Yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı, İstanbul.
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. and Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, 58, 469–83.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35, 320-335.
- Belsky, J. (1992). The etiology of child maltreatment: An ecological-contextual analysis. Paper prepared for the Panel on Research on Child Abuse and Neglect. Washington, DC: National Research Council.
- Berger, L. M. (2004). Income, family structure, and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review*, 26(8), 725–748.
- Berger, L. M, Paxson, C., and Waldfogel, J. (2009). Mothers, men, and child protective services involvement. *Child Maltreatment*, 14(3), 263–276.
- Blumberg, M. L. (1974). Psychopathology of the abusing parent. *American Journal of Psychotherapy*, 28, 21-29.
- Brim, O. G. (1975). Macro-structural influences on child development and the need for childhood social indicators. *American Journal of Orthopsychia*, 45, 516.
- Bronfenbrenner, U. (1976). The experimental ecology of education. *Teachers College Record*, 78, 157- 204.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological models of human development*. In T. Husen & T. N. Postlethwaite (Eds.), *International encyclopedia of education* (2nd ed., pp. 1643–1647). New York: Elsevier Science.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G., and Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 22(11), 1065–1078.

- Campbell, R., Dworkin, E., and Cabral, G. (2009). An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health. *Trauma, Violence, & Abuse, 10*(3), 225–246. <https://doi.org/10.1177/1524838009334456>.
- Can, G., ve Beyazıt, U. (2018). Çocuk istismarı potansiyelini yordayan faktörlerin incelenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 8*(1), 87 - 99.
- Carmody, K. A., Hasket, M.E., Loehman, J., and Rose, R. (2015). Physically abused children's adjustment at the transition to school: child, parent, and family factors. *Journal of Child and Family Studies, 24*, 957-969.
- Coulton, C. J., Crampton, D.S., Irwin, M., Spilsbury, J.C., and Korbin, J.E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literature and alternative pathways. *Child Abuse and Neglect, 31*(11-12), 1117–1142.
- Chen, L. P., Murad, M. H., Paras, M.L., et. al. (2010). Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: Systematic review and meta-analysis. *Mayo Clinic Proceedings, 85*(7), 618–629.
- Cry, C., Euser, E. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., and Van Ijzendoorn, M. H. (2010). Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Development and Psychopathology, 22*, 87-108.
- Çecen-Eroğul, A.R. and Kaf-Hasırcı, Ö. (2013). The effectiveness of psycho-educational school-based child sexual abuse prevention training program on turkish elementary students. *Educational Sciences: Theory & Practice, 13*(2), 719-729.
- Çengel-Kültür E., Çuhadaroğlu-Çetin F., and Gökler B. (2007). Demographic and clinical features of child abuse and neglect cases. *The Turkish Journal of Pediatrics, 49*, 256-262.
- Dallar Bilge, Y., Tasar, M., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., ve Tiras, U. (2013). Sosyoekonomik statü, ebeveynlerin çocuk istismarı, ihmali, deneyimleri ve kullanılan disiplin yöntemlerine ilişkin bilgi düzeyini düşürmektedir. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 14* (1), 27-35.
- Demirci, E.Ö., Özmen, S., Öztop, D.B., Özdemir, Ç., Uytun, M.Ç. (2014). Çocuk ve ergen cinsel istismar olgularında istismar ile ilişkili sosyodemografik özelliklerin, ailesel değişkenlerin ve ruhsal bozuklukların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni, 19*(3), 146-53.
- DeVylder J. (2012). An ecological systems perspective on the clinical high risk state preceding schizophrenia onset. *Social Work in Mental Health, 10*(6), 478-495.
- Di Blasio, P., Camisasca, E., Miragoli, S., Ionio, C., and Milani, L. (2017). Does maternal parenting stress mediate the association between PTSD postpartum symptoms and children's internalizing and externalizing problems? A longitudinal perspective. *Child and Youth Care Forum, 46*, 685–701.

- Douglas E. M. (2014). A comparison of child fatalities by physical abuse versus neglect: Child, family, service, and worker characteristics. *Journal Of Social Service Research, 40*, 259-273.
- Dubowitz, H. (1999). *Neglected children: Research, practice, and policy*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dubowitz, H., Kim, J., Black, M. M., Weisbart, C., Semiatin, J., and Magder, L. S. (2011). Identifying children at high risk for a child maltreatment report. *Child Abuse and Neglect, 35*(2), 96–104.
- Dufour, S., Lavergne, C., Larrivée, M.C., and Trocmé, N. (2008). Who are these parents involved in child neglect? A differential analysis by parent gender and family structure. *Children and Youth Services Review, 30*(2), 141–156.
- Erel, Ö., ve Gölge, Z.B. (2015). Üniversite öğrencilerinde riskli davranışlar ile çocukluk çağı istismar, dürtüsellik ve riskli davranışlar arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 16*, 189-97.
- Garbarino, J. (1977). The human ecology of child maltreatment: A conceptual model for research. *Journal of Marriage and Family, 39* (4), 721-735.
- Gil, D.G. (1970) *Violence Against Children: Physical Child Abuse in the United States*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilbert, R., Spatz-Widom, C., Browne, K.D., et al. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet, 373*, 68–81.
- Goldberg, S. (1983). Parent-infant bonding: Another look. *Child Development, 54*, 1355-1382.
- Gökçe İmren, S , Ayaz, A , Yusufoglu, C, ve Rodopman Arman, A . (2015). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal , 26*(1), 11-16 .
- Güner, Ş. İ., Güner, Ş. ve Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi, 17*(3), 108-113.
- Güneş, A. (2012), *Çocuk eğitiminde pozitif iletişim*. Nesil Yayınları. İstanbul
- Güneş-Aslan, G. (2020). Çocuğa yönelik cinsel istismarın açığa vurulma süreci hakkında bir derleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 31*(4), 1886-1912.
- Fergusson, D.M., Boden, J. M., and Horwood. L. J. E. (2008). Exposure to childhood sexual and physical abuse and adjustment in early adulthood. *Child Abuse and Neglect, 32*(6), 607–619.
- Finkelhor, D., Ormrod, R., Turner, H., and Holt, M. (2009). Pathways to poly-victimization. *Child Maltreatment, 14*, 316–329.
- Hamilton-Giachritsis, C., and Pellai, A. (2017). Child Abuse and Neglect: Ecological perspectives. In L. Dixon, D. Perkins, C. Hamilton-Giachritsis, & L. Craig (Eds.), *The Wiley Handbook of What works in Child Maltreatment: An evidence-based approach to assessment and intervention in child protection*. Wiley-Blackwell Publishing Ltd.

- Heneghan, A., Stein, R. E. K., Hurlburt, M. S., Zhang, J., Rolls-Reutz, J., Fisher, E. et al. (2013). Mental health problems in teens investigated by U.S. Child Welfare Agencies. *Journal of Adolescent Health, 52*(5), 634–640.
- Hillis, S., Mercy, J., Amobi, A., and Kress, H. (2016). Global prevalence of past-year violence against children: A systematic review and minimum estimates. *Pediatrics, 137*(3), e20154079.
- Hong, J.S. and Eamon, M.K. (2009) An ecological approach to understanding peer victimization in South Korea. *Journal of Human Behavior in the Social Environment, 19*(5), 611-625.
- Hong, J. S., Lee, N. Y., Park, H. J., and Faller, K. C. (2011). Child maltreatment in South Korea: An ecological systems analysis. *Children and Youth Services Review, 33*(7), 1058–1066.
- İnhanlı, D. (2016). Madde kullanımı ile çocukluk örselenme yaşantıları ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı.
- Jones, L., Bellis, M.A., Wood, S. et al. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet, 380*(9845), 899–907.
- Jonson-Reid, M., Kohl, P. L., and Drake, B. (2012). Child and adult outcomes of chronic child maltreatment. *Pediatrics, 129*(5), 839–845.
- Kazantzis, N., Flett, R. A., Long, N. R., MacDonald, C., Millar, M., and Clark, B. (2010). Traumatic events and mental health in the community: A New Zealand study. *International Journal of Social Psychiatry, 56*(1), 35-49.
- Kenny, M. C., and Wurtele, S. K. (2012). Preventing Childhood Sexual Abuse: An Ecological Approach. *Journal of Child Sexual Abuse, 21*(4), 361–367.
- Kezer İ. (2014). Çocuk ihmal ve istismarında risk etmenleri. O. Derman & K. Karataş (Editörler). *Çocuk istismarına ve ihmeline yaklaşım temel bilgiler*. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği. Ankara 2014.
- Kırbaç, E. (2017). Çocuk istismarı ve ihmalinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Bilim Dalı, Malatya.
- Kim, J. (2009). Type-specific intergenerational transmission of neglectful and physically abusive parenting behaviors among young parents. *Children and Youth Services Review, 31*(7), 761–767.
- Kim, J., and Cicchetti, D. (2010). Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(6), 706–716.

- Kök, H. (2019). Türkiye’de cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesi: Bir model önerisi. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., et al. (2002). *World Health Report*. Geneva: World Health Organization.
- Kubin Mete, B., ve Bilge, F. (2018). Çocuk istismarı: Stres, aile işlevselliği, sosyal yalıtım, kabul/red. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(51), 213-246.
- Li, B. (2005). Xin yu shi cheng shi er tong nue dai xian zhuang ji ying xiang yin su fen xi [The investigation of urban child abuse and influencing factors in Xinyu]. *Chinese Journal General Practice*, 4, 502–503.
- Liao, M., Lee, A. S., Roberts-Lewis, A. C., Hong, J. S., and Jiao, K. (2011). Child maltreatment in China: An ecological review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 33(9), 1709–1719.
- Light, R. (1973). Abused and Neglected Children in America: A Study of Alternative Policies. *Harvard Educational Review*, 43(4), 556–598.
- Lorber, R., Felton, D. and Reid, J. (1984). A social learning approach to the reduction of coercive processes in child abusive families: A molecular analysis. *Advanced Behavior Research Therapy*, 6, 29-45.
- Lynch, M.A., and Roberts, J. (1977). Predicting child abuse: Signs of bonding failure in the maternity hospital. *British Medical Journal*, 1,624-626.
- Martinello, E. (2019). Applying the ecological systems theory to better understand and prevent child sexual abuse. *Sexuality & Culture*, 24, 326–344. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09629-z>
- Miller, D. S. (1959). Fractures among children. *Minnesota Medicine*, 42, 1209-1213.
- Miragoli, S., Balzarotti, S., Camisasca, E., and Di Blasio, P. (2018). Parents’ perception of child behavior, parenting stress, and child abuse potential: Individual and partner influences. *Child Abuse & Neglect*, 84, 146–156.
- Moncher, F. J. (1996). The relationship of maternal adult attachment style and risk of physical child abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 11 (3), 335-350.
- Mulder, T. M., Kuiper, K. C., van der Put, C. E., Stams, G., and Assink, M. (2018). Risk factors for child neglect: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, 77, 198–210.
- Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S. ve Uğurlu, F. (2016).Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 3(1), 9-15.

- Özcan, Ç , Saç, R , ve Taşar, M . (2018). İstismara uğradığını belirten ergenlerin sosyodemografik özellikleri . *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi* , 12(1) , 18-25 .
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk istismarı ve ihmal. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 265-278.
- Öztürk, M., Uzel Tanrıverdi, B. ve Yalın Sapmaz, Ş. (2017). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerin sosyodemografik ve klinik özelliklerinin değerlendirilmesi, psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 24(2), 155-163.
- Parke, R., and Collmer, C. (1975). Child abuse: An interdisciplinary analysis. In E. M. Hetherington (Ed.), *Child development research*, Chicago: University of Chicago Press.
- Parrish, J. W., Young, M. B., Perham-Hester, K. A., and Gessner, B. D. (2011). Identifying risk factors for child maltreatment in Alaska. *American Journal of Preventive Medicine*, 40(6), 666–673.
- Paslı, F. (2017). Cinsel istismara uğrayan çocukların ekolojik sistem yaklaşımı açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 39-53.
- Patterson, G. (1982). *Coercive family process*. Eugene, Oregon: Castalia Publishing Company.
- Pekdoğan S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 425-441.
- Polansky, N. (1976). Analysis of research on child neglect: The social work viewpoint. Pp. 202-278 in Herner and Company (Eds.), *Four Perspectives on the Status of Child Abuse and Neglect Research*. Washington, D.C.:National Center on Child Abuse and Neglect.
- Polansky,N.A.,Gaudin, J.M., and Kilpatrick, A.C. (1992) Family radicals. *Children and Youth Services Review*, 14, 19-26.
- Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(3), 269–278.
- Radbill, S. (1974). A history of child abuse and infanticide. Pp. 3-24 in R. Helfer and C. H. Kempe (Eds.), *The Battered Child*. Chicago:University of Chicago Press.
- Rodriguez, C. M., Silvia, P. J., and Gaskin, R. E. (2017). Predicting maternal and paternal Parent-Child Aggression risk: Longitudinal multimethod investigation using social information processing theory. *Psychology of Violence*. <https://doi.org/10.1037/vio0000115> Advance online publication.
- Roeber, B.J., Tober, C. L., Bolt, D. M., and Pollak, S.D. (2012). Gross motor development in children adopted from orphanage settings. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 54(6), 527–531.

- Seydooğulları, S. (2018). İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin sınanması. Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Eğitim Psikolojisi Programı, Ankara.
- Sheafor, B. W., and Horejsi, C. R. (2016). Sosyal Hizmet Uygulaması. Çeviri Ed. D.B. Çiftçi. (3. Baskı). *Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika Yayınevi
- Sofuoğlu, Z., ve Nalbantçılar, S. (2018). Hastanelere yönlendirilen adli çocuk istismarı olguları ile sağlık çalışanlarınca saptanan çocuk istismarı olgularının özelliklerinin karşılaştırılması. *İzmir Behçet Uz Hastanesi Dergisi*, 8(3), 119-195.
- Soylu, N., Pılan Şentürk, B., Ayaz, M., ve Sönmez, S. (2012). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde ruh sağlığını etkileyen etkenlerin araştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 13, 292-298.
- Stalker, K., Taylor, J., Fry, D., and Stewart, A. (2015). A study of disabled children and child protection in Scotland - a hidden group? *Children and Youth Services Review*, 56, 126–134.
- Straus, M.A. (1980) Stress and physical child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4, 75-88.
- Straus, M. A., and R. J. Gelles (1986). Societal change in family violence from 1975 to 1985 as revealed by two national surveys. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 465-480.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Teater, B. (2014). *An introduction to applying social work theories and methods*. Ed. Karatay, A., 2nd Edition, UK: McGraw-Hill Education Open University Press.
- Thomas, R., and Zimmer-Gembeck, M.J. (2011). Accumulating evidence for parent-child interaction therapy in the prevention of child maltreatment. *Child Development*, 82(1), 177–192.
- Thompson, R., Litrownik, A.J., Isbell, P., et al. (2012). Adverse experiences and suicidal ideation in adolescence: Exploring the link using the LONGSCAN samples. *Psychology of Violence*, 2(2), 211-225.
- Thornberry, O.T.P. (2009). The Apple Doesn't Fall Far from the Tree (or Does It?): Intergenerational patterns of antisocial behavior—The American society of criminology 2008 Sutherland address. *Criminology*, 47, 297–325.
- Thornberry, T. P., Henry, K. L., Ireland, T.O., and Smith, C. A. (2010). The causal impact of childhood-limited maltreatment and adolescent maltreatment on early adult adjustment. *Journal of Adolescent Health*, 46(4), 359-365.
- Tucker, M. C., and Rodriguez, C. M. (2014). Family dysfunction and social isolation as moderators between stress and child physical abuse risk. *Journal of Family Violence*, 29(2), 175–186.

- Tucker, M. C., Rodriguez, C. M., and Baker, L. R. (2017). Personal and couple level risk factors: Maternal and paternal parent-child aggression risk. *Child Abuse & Neglect*, 69, 213–222.
- Türkkan, T. ve Odacı, H. (2018). Liseli ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının cinsiyet, gelir düzeyi ve ebeveyn eğitim durumuna göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(1), 71-89.
- Türkkan, T. ve Odacı, H. (2019). Lise öğrencilerinin çocukluk istismarı deneyimleri, bilişsel çarpıtma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22(1), 93-103.
- Türkmen, N., Sevinç, İ., Kırk, Ö., Erkul, I., ve Tahliye, K., (2017). Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının profili. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(3), 195-202.
- Tüzer, V. ve Akdağ, H. A. (2010). Çocuğunun derisini yolan anne: Bir olgu sunumu. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 47, 263-266.
- Webb, E. (2013). Poverty, maltreatment and attention deficit hyperactivity disorder. *Archives of Disease in Childhood*. 98, 397– 400.
- Wechsler-Zimring, A., Kearney, C. A., Kaur, H., and Day, T. (2012). Posttraumatic stress disorder and removal from home as a primary, secondary, or disclaimed trauma in maltreated adolescents. *Journal of Family Violence*, 27(8), 813–818.
- Widom, C. S., Czaja, S. J., and Paris, J. A. (2009). Prospective investigation of borderline personality disorder in abused and neglected children followed up into adulthood. *Journal of Personality Disorders*, 23(5), 433–446.
- Willems, E. (1975). *Relations of models to methods in behavioral ecology*. Paper presented at the Biennial Conference, International Society for the Study of Behavioral Development, Guildford, Surrey, England, July 13.
- Wilson, H.W., and Widom, C. S. (2008). An examination of risky sexual behavior and HIV in victims of child abuse and neglect: A 30-year follow-up. *Health Psychology*, 27(2), 149–158.
- Woolley, P. V., and Evans, W. A. (1955). Significance of skeletal lesions in infants resembling those of traumatic origin. *Journal of the American Medical Association*, 158, 539-543.
- World Health Organization [WHO]. (2018). Child maltreatment 2016. URL: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>. Accessed June 22, 2018.
- Wurtele, S. K., and Kenny, M. C. (2012). Preventing child sexual abuse: An ecological approach. In P. Goodyear-Brown (Ed.), *Handbook of child sexual abuse: Identification, assessment, and treatment* (pp. 531–565). Hoboken, NJ: Wiley Press.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal ve istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 73-83.

Zastrow. (2015). *Sosyal hizmete giriş* (3. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.

Zeanah, C. H., Egger, H. L., Smyke, A. T., et al. (2009). Institutional rearing and psychiatric disorders in Romanian preschool children. *American Journal of Psychiatry*, 166(7), 777–785.

Zeanah, C. H., and Humphreys, K. L. (2018). Child abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 57(9), 637–644.

Zolotor, A.J., Theodore, A.D., Coyne-Beasley, T., and Runyan, DK. (2007). Intimate partner violence and child maltreatment: Overlapping risk. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 7(4),305–321.